

Információáramlás az élelmiszerellenőrző és vegyvizsgáló intézeti hálózatban*

RAVASZ LÁSZLÓ

Élelmiszerellenőrző és Vegyvizsgáló Intézetek Központi Irodája, Budapest

Érkezett: 1976. márc. 30.

A vezetés, legyen az bármilyen szintű, nem nélkülözheti az *információt*. Tájékozódás, értesülés, felvilágosítás hiányában a döntések szükségszerűen elszakadnak a valóságtól, s kívánt hatásukat nem érhetik el.

Az információ gyűjtésének célja kettős: *tájékoztatás* és döntések *előkészítése*, illetve döntések *megkönnyítése*. Információ áramlásnak azt a folyamatot nevezzük, amelybe a hírek gyűjtése, adattá alakítása, s az információ közlése tartozik.

Az információ áramlás

Valamely szervezet működésének hatékonysága nagymértékben függ az információs rendszer megszervezésétől. A szervezet működését, a szabályozás eredményességét, általában a vezetést, a sajátos információ-rendszer determinálja.

A döntés, az utasítások továbbítása, a végrehajtás, a visszajelentés, az ellenőrzés tervezése fontos információ-elméleti probléma. Az információáramlás hangolja össze a szervezet minden folyamatát és ez teszi lehetővé, hogy a szervezeti elemek működése és a vezetői döntések összefüggő rendszert alkossanak.

A rendszer gyors, megbízható működéséhez az irányító, az információkat beszerző és továbbító, valamint a *híreket szolgáltató* helyek között kapcsolatot kell kiépíteni. E hálózat célszerű megszervezése igen nehéz feladat, mert egységes séma nincs, mindenkor alkalmazkodni kell a változó követelményekhez. Döntési, fejlesztési vagy javítási célokat nem szolgáló információnak semmi értelme nincs, megszervezése, továbbítása felesleges. Az információ áram fenntartása költséges, ezért csak annyi információt gyűjtünk be, amennyi a kellő tájékozottsághoz szükséges.

Az információ áramlás a MÉM minőségvédelmi hálózatában

Az információ áramlás megszervezésére kézenfekvő volt a *kötött rendszer* kialakítása, azaz a partneri kapcsolatok és az információk beszerzésének rögzítése. A kötetlen információs rendszer látszólag tetszetősebb, de kizárja a szervezett hírközlést.

Megkülönböztetünk állandó (termelők és forgalmazók) és esetenkénti (iparági laboratóriumok, kutatóintézetek, más országos szervek intézményei) hírszerző helyeket.

* Az 1975. november 13-án Kecskeméten tartott konferencián elhangzott előadás felhasználásával.

A feladatokból szükségszerű az információs áramlás *vertikális* megszervezése. Az áramlás magasabb szintről indul, illetve oda érkezik vissza. A feladatokat az intézetek természetesen kapják, s információik az irányító szervhez érkezők be.

Az információs rendszer *több csatornás* jellegű, mivel az intézetek nemcsak felveszik, szűrik, tömörítik, elemzik a híreket, hanem a jelentős esetekben arra visszatérnek. A hálózatban közölt információknak csak egy része „nyugalmi” állapotú, rendszeres minőségi hiba esetén „folyamat” állapotú mindaddig, amíg helyi, vagy felsőbb döntéssel az információt kiváltó tény nem rendeződik.

A MEM Élelmiszerhigiéniai és Minőségfelügyeleti Osztálya a megyei (fővárosi) élelmiszerellenőrző és vegyvizsgáló intézeti hálózatból és a minisztériumi élelmiszeriparoktól kapja információit.

Lényegében mindkét rendszer a felhasznált anyagokról, a gyártásról, illetve a késztermékek minőségéről nyújt tájékoztatást, de az információk mégsem azonos tartalmúak.

Az élelmiszerellenőrző intézet a termelőktől független, *termék-centrikus* szerv, s információi elsősorban a fogyasztók érdekvédelméért célozzák, minőségi hiba esetén az állami beavatkozás lehetőségét is megteremtik. A vizsgálatok eredményét, a minősítést szakvéleményben összegzik és arról nyilatkoznak, hogy a termék minősége megfelel-e a vonatkozó szabványnak, vagy más minőségi előírásnak és korlátozás nélkül, vagy feltételhez kötötten (pl. csökkentett áron) alkalmas-e forgalombahozatalra. Csak ezután tájékoztatnak a hiba okáról és tesznek javaslatot kiküszöbölésére, illetve a vétkesek felelősségre vonására.

A termelő vállalatoktól beérkezett információk lényege ugyancsak a termékek minőség alakulása, de tartalmuk *termelés (gazdaságosság)-centrikus*. A megállapított minőségi hibák okát szintén elemzik, javaslataikban azonban a termelési (gazdaságossági) tényezőket domborítják ki.

Az információ áramlás központjában az Állategészségügyi és Élelmiszerhigiéniai Főosztály áll. Ide futnak be a különböző típusú információk a két nagy szolgáltató rendszerből. A feldolgozás megkönnyítésére az információk egy részét az Élelmiszerellenőrző és Vegyvizsgáló Intézetek Központi Irodája (ÉVIKI), illetve a Központi Élelmiszerellenőrző és Vegyvizsgáló Intézet (KÉVI), szűrve és tömörítve, döntésre előkészítetten továbbítja a Főosztályra.

A magasabb szintű tájékoztatást szolgáló vagy döntést igénylő információk a Főosztályon keresztül jutnak a társmisztériumokhoz, illetve az államigazgatási hierarchia lépcsőfokain a Kormányhoz. Az alsóbb szervektől a felsőbb szervekhez irányuló csatornákon érkezik vissza a hozott döntés, ennek végrehajtását, hatását visszajelentik.

Az információ szolgáltatás típusai

1. A szakmai irányítás információ-igénye

- Információ előre meghatározott tartalmú és terjedelmű vizsgálatokról. (Elővizsgálati-, felülvizsgálati-, célvizsgálati jelentés.)
- Információ a rendszeres élelmiszerellenőrzésről. (Gyorsjelentés, féléves, éves jelentés.)
- Számszerű adatszolgáltatás a minőség alakulásáról. (Minőségmutató.)
- Egyéb információ. (Jelentés rendkívüli eseményekről.)

2. A tanácsai szakigazgatás információ-igénye

Féléves, éves jelentés: a területen termelt és forgalomba hozott élelmiszer-minőségről.

Megbízásra készített jelentés: (pl. bányavidék olcsó élelmiszerrel való ellátottsága és annak minősége, szüreti helyzetjelentés, import élelmiszerek minősége).

Az intézetek helye és kapcsolata az információs hálózatban

Nyolc fontos területtel állnak hírközlő kapcsolatban az intézetek:

- *termelő és forgalmazó helyek* (üzemek, telepek, raktárak, boltok; adatgyűjtés)
- *állami termelő vállalatok* (információgyűjtés, tájékoztatás, információcsere)
- *állami ellenőrző szervek* (információcsere)
- *vásárlók* (bejelentés kivizsgálása, tájékoztatás)
- *társadalmi szervek* (kölsönös tájékoztatás)
- *főhatóságok* (tájékoztatás, döntés, visszajelentés, a Magyar Szabványügyi Hivatallal információcsere a szabványalkotásról és érvényesüléséről)
- *tanácsi szervek* (jelentések, területi irányítás)
- *MÉM Állategészségügyi és Élelmiszerhigiéniai Főosztály, Élelmiszerhigiéniai és Minőségfelügyeleti Osztály* (információs igény, információ feldolgozás, tájékoztatás, döntés)

Az információs hálózat főtengelye → termelő és forgalmazóhelyek → élelmiszerellenőrző intézetek → ÉVIKI (KÉVI) → MÉM Élelmiszerhigiéniai és Minőségfelügyeleti Osztály.

Az intézetek feladata az információk megszerzésében, feldolgozásában és továbbításában

Az intézetek tervszerűen és esetenként híreket szereznek be a nyersanyagok minőségéről, a minőségi átvételről, a technológiai fegyelemeről, a gyártás technikai színvonaláról, a minőségellenőrzés hatékonyságáról, a késztermék minőségéről, a raktározásról, szállításról.

A nagyjelentőségű hírt azonnal (pl. telexen) közlik a minisztériummal, a többi adatot szűrik, tömörítik, s havi jelentések formájában továbbítják.

Az adatok, hírek egyrésze beérkezik az intézetekbe, más részüket meg kell keresni, ami nagy gyakorlatot, szaktudást és tapasztalatot igényel. A beszerzéssel megbízott ellenőrnek meg kell különböztetni a lényegest a lényegtelentől, hogy a fontos hírt ki tudja emelni a járulékos információk közül. Az intézeti jelentés elkészítője nem egyszerűen összesíti az információkat, hanem a szűréssel és tömörítéssel egyidejűleg más csatornákon beérkező információk felhasználásával (társintézetek, társ ellenőrző szervek, iparági laboratóriumok) gazdagítja, hitelesíti a híryanyagot. Az információs hálózat olyan felépítésű, hogy a különböző lépcsőkön tömörül, de gazdagodik is az információ, s végső formájában a vezetés és végrehajtás célkitűzése és akarata találkozik.

A havi jelentésben az intézetek információt adnak:

- a termelői hiányosságokról,
- a kereskedelmi hiányosságokról,
- a minőség javításáról,
- az időszerű problémákról.

A havi jelentés akkor használható, ha tömör, de pontos információkat tartalmaz, elemzésében a különböző szintű döntések meghozatalát előkészíti.

A kereskedelmi hiányosságok közé a szállítás, raktározás és árukezelés során bekövetkezett káros elváltozás és az elégtelen vendéglátóipari szolgáltatás tartozik.

A havi jelentésekben a hatósági intézkedések végrehajtására, annak hatékonyságára ki kell térni.

A minőség javítás témakörben értékelik az intézetek a műszaki fejlesztés hatását a minőség alakulásra.

Az időszerű problémák címén a minőségvédelem elvi, szervezeti és gazdálkodási vonatkozásaival, szabványokkal, utasításokkal, rendeletekkel, társszervek közötti kapcsolatokkal foglalkoznak.

A havi jelentéssel párhuzamosan éves terv alapján készítik a *céljelentéseket*; ezekben egy szűkebb terület minőségi problémáit, hosszabb idő alatt, nagyobb mélységben, s részletesebben elemezve tárgyalják.

A céljelentéseket az ÉVIKI, illetve a KÉVI dolgozza fel, s az Osztálynak olyan formában továbbítja, hogy a különböző döntéseket igénylő problémák a kívánt szintre jussanak.

A *féléves és éves jelentés* a jelzett időszakban gyűjtött és feldolgozott információkat tartalmazza.

Három fő részből áll:

- a minőségellenőrzés általános, területi tapasztalatai,
- a minőség szektoronkénti és iparágankénti alakulása,
- javaslatok a minőség biztosítására.

A *szakintézeti jelentés* a féléves és éves jelentés része azzal a céllal, hogy az intézeti adatokat a kijelölt szakterületen legnagyobb tapasztalattal rendelkező szakosított intézet dolgozza fel, előkészítve a szükséges döntést egy egész iparágra.

Az információ-szolgáltatás helyzete és fejlesztése

Az élelmiszerek minőségének pozitív alakulása – többek között – az információ-szolgáltatás rendjét is igazolja.

A szolgáltatás javítását azonban állandóan napirenden kell tartani. Minden intézet úgy szervezze a hírszerzést, hogy lehető legkevesebb munkával minél teljesebb tájékoztatáshoz jusson. A hírek, adatok szűrését már a beszerzőhelyen el kell végezni, hogy a felesleges információval a hálózat munkáját ne terheljék.

Az információ helyi értékét azonban nem azzal lehet mérni, hogy azok továbbjutnak-e, mert ilyen szemlélettel esetleg sokkal értékesebb információk felett élsiklanak.

A hálózat egyik fontos feladata t.i., hogy a rögzített adatokat tárolja alkalmas időben, esetleg később, vagy más csatornán érkező hírekkel gazdagítva közölje. A jelentést mindig tartalma szerint, s a hálózat egésze szempontjából ítéljük meg, tehát akkor értékeljük jobbnak, ha időben feltárt, jelentős hibáról pontosan tájékoztat, elemzi a hiba okát, javaslatot tesz a hiányosság megszüntetésére és hírt ad az információ visszacsatolásról is.

A féléves és éves jelentés információ tartalma mellett alkalmas arra is, hogy az intézetek tevékenységét összehasonlítsuk, ehhez azonban az szükséges, hogy a közölt adatok jól tükrözzék a végzett munkát. Szektoronként elkülönítve kell közölni a termelőhelyeket és az ellenőrzöttseget.

A szakintézeti jelentéseket tovább kell javítani, az információ-kérés gazdagos és hatékony szerkezetének kiállításával.

Az információs hálózat fejlesztése a minisztérium ágazati feladata. Nemzetközileg is figyelmet érdemlő a minőségmutató rendszer bevezetése, ami az információközlés egyszerű és megbízható eszköze. A minőségmutató bevezetésével megfelelő döntési szintekre juttathatunk olyan információkat, amelyekkel (mutatókomponensek) az élelmiszertermelés minőségi színvonala irányíthatóvá válik.

Az információs hálózat működtetésében az ÉVIKI segíti az intézeteket, hogy az információ-feldolgozáshoz szükséges segédeszközökhöz (szabvány eltérési engedélyek, törzslapok, műszaki leírások) hozzájussanak.

Az intézeti munka értékelésének része az információs kapcsolatok szervezette-sége az információ cseréje más állami ellenőrző szervekkel.

Az információs igény olyan nagy, hogy kézi lyukkártyás adattárolási módszer nem gazdaságos. Ezért a gépi adatfeldolgozás megszervezésére a Központi Élelmiszerellenőrző és Vegyvizsgáló Intézet kapott megbízást. Célszerűnek lát-szik az „egy minta – egy kártya” módszer, amelynek lényege, hogy az informá-ciókat külön-külön dolgozzák fel, függetlenül az adatszolgáltató helyétől (ipari vagy hatósági).

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

SCHLATTER CH.

A környezet ólomkontaminációjának jelentősége ember és állat számára

(Bedeutung der Umweltkontamination mit Blei für Mensch und Tier)

Mitt. Geb. Lebensm. Hyg. 66, 51, 1975.

A szerző elsősorban az emberi és állati szervezetben kis adagokból felhalmozódó ólom ártalmasságát és ki-mutathatóságát vizsgálja. A környe-zet ólomszennyeződése részben a járművek üzemanyagában levő ólom-tetraetiltől ered, a benzin megengedett ólomtartalma Svájcban 1975-ben 0,4 g/l. 22 európai laboratórium 100 $\mu\text{g}/\text{ml}$ ólomtartalmú vizes oldat összehason-lító vizsgálatát végezte el, a résztvevők 70%-ának eredménye $\pm 10\%$ -kal tért el az elméleti értéktől. Ugyan-azon laborok azonos vérmintában 25–70 $\mu\text{g}/100 \text{ cm}^3$ ólmot mértek. To-vábbiakban a szerző az ólomfelvétel forrásait tárgyalja, így levegőből na-

ponta 5–10 μg -t vehet fel egy felnőtt, élelmiszerekből 200–400 μg -t amely-nek fő része a növényi eredetű élelmi-szerektől származik, különösen, ame-lyeket forgalmas útvonalak mentén termeltek. Az ivóvizet, konzervdobo-zokat, edényeket, ólomtartalmú színe-zékeket, az utca porát és illegálisan előállított égetett szeszesitalokat em-líti meg további forrásként. A szerve-zetben felhalmozódott ólom egészség-ügyi kihatásait tárgyalja és tábláza-tosan közli az ólomnak a különböző testrészekben való felhalmozódási arányát kísérleti állatokon végzett vizsgálatokból. Véggökvetekzetésként megállapítja, hogy jelenleg az ember kb. 10–20-szor kisebb expozíciónak van kitéve, mint az ártalmasnak tek-intett határérték. Az állati szervezet 50–100-szor nagyobb mennyiségű ól-mot vehet föl károsodás nélkül, mint az emberi szervezet.

V. E. (Kaposvár)